

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Приймальної комісії

Ректор

Гілля ХАДЖИНОВ

«_____» _____ 2025 року

ПРОГРАМА

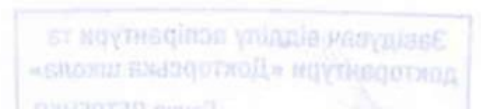
**вступного випробування зі спеціальності
для здобуття ступеня освіти «Доктор філософії»**

Галузь знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність B11 Філологія

Освітньо-наукова програма Філологія

Вінниця – 2025

Програма вступного випробування для вступників на здобуття ступеня освіти «Доктор філософії» за спеціальністю В11 Філологія, 2025 рік. 10 с.

Розробники:

БЛЕЦЬКА О.В., в.о. декана факультету іноземної та слов'янської філології, кандидат філологічних наук, доцент;

ГАРБЕРА І.В., в.о. завідувача кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології, кандидат філологічних наук;

ЗАГНІТКО А.П., професор кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології, член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор;

КОВАЛЬ Л.М., завідувач кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури, доктор філологічних наук, професор.

Програма вступного випробування затверджена на засіданні вченої ради факультету іноземної та слов'янської філології 25 березня 2025 року (Протокол №9)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Для вступу на навчання за ступенем освіти «Доктор філософії» за спеціальністю В11 Філологія освітньо-наукової програми «Філологія» Донецького національного університету імені Василя Стуса необхідно скласти вступне випробування зі спеціальності в обсязі програми ступеня вищої освіти «Магістр» із відповідної спеціальності.

Вступне випробування зі спеціальності проводиться у формі тесту. Тестові завдання містять **40** питань закритого типу. Вони перевіряють теоретичні й практичні знання з різних напрямів філологічних досліджень. Тривалість іспиту: 60 хв. У програмі викладено тематику тестових завдань, а також подано список літератури (підручники, навчальні посібники, словники, монографії, наукові статті в авторитетних періодичних виданнях, електронні ресурси і под.), що допоможуть у підготовці до складання вступного випробування зі спеціальності.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Вступне випробування проводиться у вигляді вступного іспиту зі спеціальності і складається з тестових завдань на платформі MOODLE.

На складання вступного іспиту вступнику відводиться **60 хвилин**.

Кожному вступнику на умовах випадкової вибірки призначаються тестові завдання, а саме:

А) 30 тестових завдань **базового рівня**, які оцінюються по 2 бали за кожне (R1);

Б) 10 тестових завдань **другого рівня**, які оцінюються по 4 бали за кожне (R2).

Оцінювання для визначення результату (**R**) проводиться за 100-бальною шкалою, відповідно до формул:

$$R1 = N \times 2;$$

$$R2 = N \times 4$$

де N – кількість правильних відповідей на тестові завдання.

Максимальна кількість балів, отриманих за проходження тестування, складає 100 балів, мінімальна, яка потрібна для участі в конкурсному відборі, складає 60 балів, а саме:

$$R = R1 + R2$$

Конкурсний бал за вступний іспит за спеціальністю (**BIC**) визначається за 200-бальною шкалою за формулою:

$$BIC = R + 100$$

Вступники, які на іспиті зі спеціальності отримали оцінку нижче **160** балів, не допускаються до подальшої участі в конкурсному відборі.

ПЕРЕЛІК І ЗМІСТ ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ІСПИТ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

ТЕМАТИКА ТЕСТОВИХ ПИТАНЬ

1. Фонема як функційна одиниця мови. Поняття фонем, різні підходи до визначення фонем.
2. Питання про кількість та склад голосних фонем української / іноземної мови в дослідженнях українських / зарубіжних учених. Диференційні ознаки фонем. Система голосних фонем. Сильні й слабкі позиції.
3. Наголос як одиниця фонетики. Словесний наголос, його функції. Акустичні й артикуляційні відмінності наголошених складів від ненаголошених. Місце наголосу в слові в українській / іноземній мові. Рухомий і нерухомий наголос у словозміні і словотворенні.
4. Лінгвістичний (функційний) аспект вивчення мовних звуків. Звуки мовлення і звуки мови. Поняття фонем. Основні функції фонем. Варіанти й варіації фонем. Сильні та слабкі позиції фонем.
5. Орфоепічні норми в системі голосних і приголосних звуків. Орфоепічні норми приголосних у деяких граматичних формах. Засоби милозвучності. Орфоепічні норми запозичених слів. Кодифікація орфоепічних норм. Літературна вимова в історичному розвитку.
6. Орфоепія. Різні погляди на предмет орфоепії. Орфоепічні норми, їхнє значення. Причини порушення орфоепічних норм. Вимовні помилки: фонетичні та фонологічні. Орфоепічні варіанти, місце їх у літературній вимові.
7. Лексичні конверсиви. Лексико-семантичні групи слів в їхньому відношенні до синонімії. Семантичні функції конверсивів. Квазіконверсиви.
8. Системна організація фразеології. Фразеологічна парадигматика: фразеологічні синоніми, антоніми. Фразеологічна багатозначність. Фразеологічні омоніми. Фразеологічна синтагматика.
9. Багатозначність слова. Розподіл багатозначності в словниковому складі. Типи лексичних значень слова. Регулярна і нерегулярна, дискретна і дифузна, прозора і непрозора полісемія. Переносні значення. Метафора і метонімія, їх нейролінгвістична інтерпретація (функціональна асиметрія півкуль головного мозку, різновиди афазії).
10. Антонімія як вираження семантичної протилежності слів. Структурні і семантичні типи антонімів. Функції антонімів. Квазіантоніми. Словники антонімів.
11. Поняття внутрішньої форми слова. О.О. Потебня про внутрішню форму слова. Види мотивованості номінації (внутрішньої форми).
12. Лексична парадигматика, синтагматика й епідигматика. Лексична сполучуваність слів; лексичні функції; словники лексичної сполучуваності слів.
13. Взаємодія значень. Сфери дії логічних слів. Лексичне значення і конотації. Культурні (енциклопедичні) і мовні (лексичні) конотації. Етнолінгвістика. Етнолінгвістичні словники. Енциклопедичні словники.
14. Типи об'єднань слів за значенням (групи, поля, категорії). Ідеографічні словники. Тезауруси. Множинність лексичних класифікацій. Статус лексичного значення слова. Сильні і слабкі компоненти значення. Модальні межі.
15. Поняття морфолого-синтаксичного способу творення слів: його специфіка та різновиди (субстантивація, ад'єктивація, прономіналізація, адвербіалізація).

16. Історичний характер морфемної структури слова. Типи змін у морфемній будові слова: опрощення, перерозклад, ускладнення, декореляція. Правила морфемного аналізу.

17. Категорія часу. Значення та вживання форм теперішнього, минулого, давноминулого та майбутнього часу в українській/іноземній мові. Утворення форм теперішнього, минулого, давноминулого й майбутнього часів (з історичним поясненням).

18. Дієприкметник як проміжний розряд між дієсловом і прикметником. Синтаксична роль дієприкметника. Активні й пасивні дієприкметники та їх творення. Безособові форми дієприкметникового походження на *-но*, *-то* та їх синтаксична роль.

19. Поняття словотвірної пари, словотвірного пучка, словотвірної парадигми, словотвірного ланцюжка, словотвірного гнізда, словотвірного типу, словотвірної моделі, твірна база і словотвірні засоби.

20. Засоби безвідносного та відносного вираження міри ознаки. Ступені порівняння прикметників. Значення прикметників вищого ступеня. Засоби утворення прикметників вищого ступеня. Засоби утворення прикметників найвищого ступеня. Значення форм прикметників найвищого ступеня.

21. Поняття морфеми. Класифікація морфем за роллю в складі слова, за семантичною функцією, за наявністю звукового показника, за кількістю фонем, за здатністю сполучатися з іншими морфемами, за поширенням. Співвідносність між регулярністю, продуктивністю і частотністю афіксів. Поняття синонімії й омонімії морфем. Інтерфікси. Афіксоїди. Асемантичні морфеми.

22. Словотвір і морфемна будова слова. Зв'язок проблем словотвору з питаннями морфемної будови слова. Способи словотвору і структурні класи слів. Відмінність морфемного від словотвірного аналізу.

23. Морфологічний спосіб творення слів: суфіксація, префіксація, префіксально-суфіксальний різновид, флективний різновид, постфіксація, складання. Специфіка кожного з різновидів морфологічного способу словотворення.

24. Категорія числа. Значення категорії числа. Іменники, що мають тільки форми однини або тільки форми множини. Вживання форм числа. Залишки форм двоїни в сучасній українській/іноземній літературній мові та в народних говорах.

25. Категорія відмінка. Значення категорії відмінка. Система відмінків у сучасній українській/іноземній мові. Основні значення відмінків. Способи вираження значень відмінка, роду й числа в іменниках, що не мають форм словозміни.

26. Категорія роду як одна з основних морфологічних ознак іменника. Поділ іменників за родами. Засоби вираження категорії роду іменників. Граматичний рід аббревіатур, іменників іншомовного походження та деяких власних назв. Іменники спільного роду. Хитання в роді.

27. Відмінювання іменників. Поділ на відміни і групи. Система відмінкових форм однини та множини. Зауваження до відмінкових форм іменників.

28. Поділ числівників за значенням. Кількісні числівники як основний розряд числівників. Питання про порядкові та неозначено-кількісні числівники. Іменники, що виражають поняття кількості, та відмінність їх від числівників.

29. Відмінювання різних розрядів займенників. Короткі історичні пояснення про утворення окремих форм займенників.

30. Словосполучення як синтаксична одиниця. Відомості з історії вчення про словосполучення; неоднакове розуміння словосполучення в сучасних працях із синтаксису. Типи підрядних словосполучень.

31. Принципи пунктуації. Пунктуація й синтаксична система мови. Пунктуація й інтонація. Основні типи пунктуаційних знаків та огляд їх уживання в простому та складному реченнях. Функції розділових знаків.

32. Структура поширеного речення. Другорядні члени речення у двоскладних й односкладних реченнях. Сучасний стан учення про члени речення. Поняття детермінанта. Питання про відокремлені члени речення.

33. Семантична структура речення. Об'єктивні та суб'єктивні смисли речення. Роль теорії мовленнєвих актів у вивченні модального смислу. Логіко-граматичний аналіз пропозиційного смислу речення.

34. Односкладні речення. Історія питання про односкладні речення. Типи односкладних речень. Означено-особові, узагальнено-особові, неозначено-особові речення. Безособові речення. Питання про інфінітивні речення. Номінативні (називні) і генетивні речення. Вокативні речення.

35. Синтаксис тексту. Питання про одиниці тексту. Складне синтаксичне ціле як складова одиниця тексту, його будова і функції. Внутрішньотекстові структурні зв'язки і смислові відношення. Категорії і функції тексту.

36. Складносурядні речення. Смислові відношення між частинами складносурядного речення та засобами зв'язку між ними. Формальні типи складних речень.

37. Складнопідрядні речення. Смислові відношення між частинами складнопідрядного речення та засобами зв'язку між ними. Формальні типи складних речень. Класифікації складнопідрядних речень.

38. Об'єкт і предмет загального мовознавства. Предмет мовознавства як змінна величина. Соссюрівський підхід до кваліфікації мови, мовлення.

39. Основна проблематика загального мовознавства. Взаємостосунки загального та окремого мовознавства, теоретичного та прикладного. Місце мовознавства в системі наук. Єдність основних мовних функцій – комунікативної, репрезентативної та пізнавальної (когнітивної). Філософські основи мовознавства.

40. Розвиток мовознавства від його джерел і до сьогодні. Найважливіші загальнолінгвістичні ідеї доби античності та Середньовіччя. Основні характеристики логіцизму, біологізму та психологізму у лінгвістичній науці.

41. Проблема методології лінгвістичних досліджень. Методи та прийоми вивчення мовних явищ.

42. Передумови виникнення та розвитку основних підходів до теоретичного вивчення мов: історико-генетичного (від першої чверті XIX ст.), системно-структурного (від 20-30-х рр. XX ст.), комунікативно-прагматичного (від 60-х років XX ст.), синергетичного (від 80-х років XX ст.).

43. Визначення наукової парадигми. Виділення мовознавчих парадигм у діячості (Т. Гамкрелідзе, О. Селіванова та ін.). Парадигмальна переорієнтація сучасного мовознавства: порівняльно-історична парадигма, системно-структурна парадигма, антропоцентрична (комунікативно-прагматична) парадигма.

44. Методологічні принципи сучасної лінгвістики: прагматизм, експансіонізм, експланаторність, антропоцентризм, функціоналізм.

45. Поняттєво-термінологічний та методичний апарат сучасної когнітивної лінгвістики, інгвокультурології, комунікативної лінгвістики та дискурсології.

46. Мова як особлива знакова система. Соссюрівське розуміння мовного знака як психічного феномена. Основні характеристики мовного знака за Соссюром.

47. Проблема походження мови.
48. Різні погляди на співвіднесеність мови та мислення. Проблема домовного мислення. Типи людського мислення.
49. Специфіка мовного відображення дійсності. Теорія мовної відносності Сепіра – Уорфа. Теорія мовної додатковості Г. Брутяна.
50. Форми існування загальнонародної мови. Суспільні та територіальні діалекти. Літературна мова та її стилі. Мова художньої літератури. Койне. Піджини та креольські мови. Просторіччя. Мовна політика. Соціальні спільноти людей і соціальні різновиди мов.
51. Статика і динаміка мови. Функціонування і розвиток мови. Основні закони розвитку мови. Поняття динамічної синхронії. Варіативність мовних величин як прояв мовної динаміки. Стан мови як динамічна рівновага.
52. Історія мови та її хронологічні зрізи. Чинники розвитку мови та причини мовних змін. Позамовні й мовні чинники розвитку мови. Внутрішні й зовнішні мовні чинники розвитку. Мовні контакти і взаємодія мов.
53. Різноманітні стосунки між мовами. Субстрат, суперстрат, адстрат, інстрат, перстрат. Наслідки взаємодії мов. Поняття мовного союзу. Проблема мішаних мов. Дивергенція (диференціація) та конвергенція (інтеграція). Закони функціонування і розвитку мови.
54. Мовна система і мовна структура. Характеристики мови як системи особливого роду. Подвійне членування мови.
55. Основні внутрішні системи й підсистеми мови, їхні одиниці. Проміжні мовні системи. Ієрархія мовної будови та міжсистемні зв'язки.
56. Основні одиниці мовних рівнів – інваріанти. Інваріант і його співвідносність із варіантом. Ступінь спостереження і ступінь конструктів. Теорія ізоморфізму мовних рівнів.
57. Парадигмальні та синтагмальні зв'язки як основні типи відношень мовних одиниць. Поняття парадигми.
58. Фонетична система мови. Її складники: фонематична, просодична та силабічна підсистеми.
59. Семантична система мови.
60. Синтаксична система мови.
61. Проміжні мовні системи (морфонологічна та фразеологічна).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів: Світ, 2003.
2. Баньої В.Ф. Загальне мовознавство. Ужгород: РікУ, 2022. 72 с.
3. Блашків О.В. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка. 2020. 322 с.
4. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
5. Галян О.В. Загальне мовознавство: навч.-метод. видання. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 69 с.
6. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ: Логос, 2004. 284 с.
7. Голубовська І.О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2011. 224 с.
8. Демченко Н., Чала А., Крехно Т. Загальне мовознавство. Харків, 2022. 192 с.
9. Дзера О. Англійська й українська лексикографія (коротка теорія та історія). Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. 169 с.
10. Дубічинський В.В. Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології: навч. посібник. Харків: Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний ін-т», 2004. 164 с.
11. Загальне мовознавство. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&authuser=1&q=%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5+%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE&btnG=
12. Загнітко А. Методологія наукових досліджень і актуальні питання сучасної лінгвістики. Вінниця: ФОП Кушнір Ю.В., 2021. 496 с.
13. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису. Донецьк: ДонНУ, 2006. 378 с.
14. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. Х, 920 с.
15. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Х, 992 с.
16. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. Донецьк: ДонНУ, 2001. 662 с.
17. Загнітко А.П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 528 с.
18. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії. Київ: Ленвіт, 2000. 272 с.
19. Комарова З.І. Загальне мовознавство: навчально-методичний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 172 с.
20. Кочан І., Захлюпана Н. Українські лінгводидакти крізь призму часу: словник-довідник. Львів: ПАІС, 2009. 168 с.
21. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. Київ: ВЦ «Академія», 2001. 234 с.
22. Куранова Є.І. Основи психолінгвістики. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
23. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія. 2-ге вид. Вінниця: Поділля, 2003. 464 с.

24. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2003.
25. Мовна система як результат відображення процесів концептуалїзації і категоризації навколишнього свїту: [монографїя] / [за ред. А.В. Корольової]. Київ: Гїлея, 2012. 200 с.
26. Наумчук М.М. Словник-довїдник основних термїнів і понятї з методики української мови. Тернопіль: Астон, 2008. 132 с.
27. Пентилюк М.І., Окунович Т.Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах. Київ: Ленвїт, 2006.
28. Підгурська В.Ю., Голубовська І.В. Українська мова за професїйним спрямуванням: навчальний посїбник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 192 с.
29. Словник-довїдник з української лїнгводидактики: [за ред. М.І. Пентилюк]. Київ: Ленвїт, 2003. 149 с.
30. Сучасна українська лїтературна мова: Лексикологїя. Фонетика: пїдручник / А.К. Мойсїєнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та їн. К.: Знання, 2010. 270 с.
31. Тищенко К.М. Концепція слова, лексеми і словоформ. Основи мовознавства: [системний пїдручник]. Київ: Видавничо-полїграфїчний центр «Київський унїверситет», 2007. 162 с.
32. Ткаченко О.Б. Соцїолїнгвїстична класифїкація мов у слов'янській специфїці ї динамїці [В:] Мовознавство. 2003. №2–3. С. 3–13.
33. Ткаченко О.Б. Українська мова і мовне життя свїту. Київ: Спалах, 2004. 272 с.
34. Українська мова. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&authuser=1&q=%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0+%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0&btnG=
35. Українська мова: Енциклопедїя. Київ: Українська енциклопедїя їм. М.П. Бажана, 2000. 752 с. (<http://resource.history.org.ua/item/0012641>)
36. Українська мова. Енциклопедїя: [ред. В. М. Русанївський, О. О. Тараненко та їн.]. Київ: Укр. енциклопедїя, 2000. 752 с.
37. Чабаненко В.А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запорїжжя: Запорїзький державний унїверситет, 2002. 351 с.
38. Швед Е.В., Дацьо О.Г. Навчально-методичні розробки з курсу «Загальне мовознавство». Ужгород, 2021. 61 с.
39. Шевчук С.В. Українська мова за професїйним спрямуванням: пїдручник. Київ: Алерта, 2011. 694 с.
40. Google (www.google.com)